

ZYGFRYD GLAESER
Opole

NAMASZCZENI DUCHEM ŚWIĘTYM Wokół katolicko-prawosławnych uzgodnień na temat bierzmowania

Jeden z istotnych obszarów katolicko-prawosławnych uzgodnień doktrynalnych stanowią sakramenty święte. Chodziło bowiem o jasne stwierdzenie zgodności co do życia sakramentalnego w obydwu Kościołach. Toteż problem ten poruszany był w najistotniejszych dokumentach dialogu wypracowanych na forum światowym¹ Członkowie Komisji Mieszanej zgodnie stwierdzili, że istotnym warunkiem komunii sakramentalnej jest wspólnota w wierze: „Wiarę winno się uważać za warunek wstępny, już całkowity sam w sobie, przed wspólnotą sakramentalną, a zarazem, że doznaje ona wzrostu przez wspólnotę sakramentalną, będącą wyrazem samego życia Kościoła i środkiem duchowego wzrostu każdego spośród jego członków”² „Każdy sakrament zakłada i wyraża wiarę Kościoła, który go celebrowuje”³ Poza kwestią wiary, jako warunek wspólnoty sakramentalnej uznano „stosunek tzw. sakramentów wtajemniczenia (to jest chrztu, bierzmowania bądź namaszczenia krzyżmem i Eucharystii) między sobą i do jedności Kościoła”⁴ Odnośnie do sakramentów chrześcijańskiej inicjacji zadano kilka istotnych pytań: „Czy winniśmy uważać te trzy sakramenty za przynależne do jednej rzeczywistości sakramentalnej lub za trzy autonomiczne akty sakramentalne? (...) Czy w dziedzinie sakramentów inicjacji, różnica w praktyce liturgicznej między dwoma tradycjami stanowi problem

¹ Zob. *Misterium Kościoła i Eucharystii w świetle tajemnicy Trójcy Świętej* (Monachium 1982), „Service d’information” (1982)49, 107-112. Tekst pol. zob. w: W. HRYNIEWICZ, *Kościół siostrzane. Dialog katolicko-prawosławny 1980-1991*, Warszawa 1993, 35-44 [dalej = Mon]; *Wiara, sakramenty i jedność Kościoła* (Bari 1987), „Service d’information” (1987)64, 86-91. Tekst pol. zob. W. HRYNIEWICZ, *Kościół siostrzane*, 45-55 [dalej = Ba]; *Sakrament kapłaństwa w sakramentalnej strukturze Kościoła, ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia sukcesji apostoelskiej dla uświęcenia i jedności Ludu Bożego* (Uusi Valamo 1988), „Service d’information” (1988)68, 194-199. Tekst pol. zob. W. HRYNIEWICZ, *Kościół siostrzane*, 56-66 [dalej = UVa].

² Ba 3.

³ *Tamże*, 6.

⁴ *Tamże*, 4.

rozbieżności doktrynalnej, który można by uznać za poważną przeszkodę w drodze do jedności”⁵

Szukając odpowiedzi na wyżej postawione pytania stwierdzono, że zasadniczą treść wyrażającą istotę sakramentu bierzmowania czerpie się z teologii chrztu, czyli z teologii wprowadzenia w misterium paschalne Chrystusa, które jest ześrodkowane w tajemnicy Jego śmierci i zmartwychwstania oraz w Pięćdziesiątnicy Ducha⁶ Bierzmowanie ma ścisły związek z misterium odrodzenia z grzechów przez osiągnięcie nowego życia Bożego oraz z tajemnicą usytuowania tego życia w mocy Ducha Świętego⁷

1. Pierwotna integralność

W starożytnym Kościele nie istniała jednolita nazwa sakramentu bierzmowania. Dla wyrażenia rzeczywistości tegoż sakramentu używano różnych określeń: nałożenie rąk (*ceirouhsi, a, impositio manuum*), pieczęć (*sfragi, j, sigillum, signaculum*), krzyżmo lub namaszczenie (*cri, sma, mu, ron, unctio*), udoskonalenie, uwieńczenie (*perfectio, consummatio*), pieczęć Ducha (*signaculum Spiritus*)⁸ W tradycji chrześcijańskiej odróżniano chrzest od obrzędu, w którym neofita był obdarowany Duchem Świętym. Tertulian pisze, że po chrzcie i namaszczeniu, jakie mu towarzyszyło, na przyjmującego sakramenty wkładana jest ręka, aby przez błogosławieństwo zaprosić i wezwać Ducha Świętego. Wymienia również trzy sakramenty należące do wtajemniczenia chrześcijańskiego, wskazując, że katechumen zostaje „wodą naznaczony”, „Duchem okryty”, a „Eucharystią odżywiony”⁹ W ten sposób podkreśla fakt integralnego udzielania sakramentów chrześcijańskiej inicjacji.

Katolicko-Prawosławna Komisja Mieszana zaznaczyła, że teologia i praktyka Kościoła prawosławnego nawiązuje do wyżej zaprezentowanego ujęcia sakramentów chrześcijańskiej inicjacji. W dokumencie z Bari czytamy: „Model udzielania sakramentów, który rozwinął się bardzo wcześnie w Kościele ukazuje, jak rozumiał on różne etapy inicjacji, dokonujące w sposób teologiczny i liturgiczny wszczęcia w Chrystusa przez wejście do Kościoła oraz wzrastania w Nim przez komunie w jego Ciele i Krwi w tym Kościele. Wszystkiego tego dokonuje ten sam Duch Święty, który czyni wierzącego członkiem Ciała Pana.

⁵ Tamże.

⁶ Por. tamże, 7.

⁷ Por. B. SNELA, *Bierzmowanie*, EK, t. 2, Lublin 1989, 547.

⁸ Por. W. GRANAT, *Dogmatyka katolicka. Sakramenty święte*, t. 7, cz. II, Lublin 1966, 150; T. SINKA, *Zarys liturgiki*, Gościkowo-Paradyż 1988², 285-286.

⁹ „Caro salutis est cardo (...). Scilicet caro abluitur, ut anima emculetur; caro ungitur ut omnia consecratur; caro signatur ut et anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, ut et anima spiritu illuminetur; caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur”, TERTULIAN, *De carnis resurrectione*, w: M.J. ROUËT DE JOURNEL, *Enchiridion patristicum*, Barcelona 1965²³, 362.

Ten dawny model obejmował następujące elementy:

1. Dla dorosłych – okres próby duchowej i pouczeń, w czasie którego katechumeni byli przygotowywani do ostatecznego włączenia w Kościół.
2. Chrzest udzielany przez biskupa, w otoczeniu kapłanów i diakonów lub przez kapłanów w asyście diakonów, poprzedzony wyznaniem wiary oraz różnymi modlitwami wstawienniczymi i czynnościami liturgicznymi.
3. Bierzmowanie bądź chrzmacja (*chrismation*) przez biskupa na Zachodzie, a przez kapłana, w czasie nieobecności biskupa, na Wschodzie, za pośrednictwem nałożenia rąk i namaszczenia świętym krzyżem lub za pomocą jednej z tych dwóch czynności.
4. Celebracja świętej Eucharystii, w czasie której nowo ochrzczeni i nowo bierzmowani byli dopuszczeni do pełnego uczestnictwa w Ciele Chrystusa.

Te trzy sakramenty były udzielane w czasie jednej złożonej celebracji liturgicznej. Potem następował okres dalszego dojrzewania katechetycznego i duchowego poprzez pouczenia i częste uczestnictwo w Eucharystii.

Model ten pozostaje ideałem dla obydwu Kościołów, ponieważ odpowiada on możliwie jak najdokładniej przyswajaniu tradycji biblijnej i apostoelskiej, będącej dziełem pierwotnych, Kościołów chrześcijańskich, które żyły w pełnej wspólnocie ze sobą¹⁰

Proces oddzielania bierzmowania od chrztu w czasie rozpoczął się wcześniej w Kościele zachodnim, między innymi z powodu zastrzeżenia bierzmowania biskupowi. W XI wieku była to już ogólnie przyjęta praktyka. Dopiero jednak w XIII wieku została ona definitywnie usankcjonowana, gdy coraz bardziej powszechnie odkładano bierzmowanie do czwartego lub siódmego roku życia¹¹. Z procesem tym szło w parze również zróżnicowanie obrzędów następujących po chrzcie. W dawnej liturgii rzymskiej szczególne znaczenie miało nałożenie rąk¹², a w liturgii wschodniej dominował obrzęd namaszczenia, który pozostał do dzisiaj na Wschodzie właściwym rytym postbaptystycznym. Nałożenie rąk, podkreślane w dawnej tradycji rzymskiej, przywodzi na myśl opisany w *Dziejach Apostolskich* gest nałożenia rąk przez samych Apostołów. Myśl o ciągłości tego gestu przyczyniła się prawdopodobnie do tego, że na Zachodzie tylko biskupowi, jako następcy Apostołów, zarezerwowano prawo do nakładania rąk po chrzcie i spełniania innych z tym związanych czynności sakramentalnych. Na Wschodzie, gdzie dominował ryt namaszczenia, analogia z *Dziejami Apostolskimi* nie narzucała się tak bardzo. Szafarzami wszystkich sakramentów inicjacyjnych byli i są prezbiterzy. Biskupom zastrzeżono jedynie poświęcanie krzyżem świętego¹³

¹⁰ Ba 39-46.

¹¹ Por. W. HRYNIEWICZ, *Nasza Pascha z Chrystusem. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. 2, Lublin 1987, 302; zob. KKK 1290-1292.

¹² Szerzej w związku z tym zob. W. HANC, *Ekumeniczny wymiar sakramentów chrześcijańskiej inicjacji*, 114-118.

¹³ Por. W. HRYNIEWICZ, *Nasza Pascha Chrystusem*, 303; E. PRZEKOP, *Sakramenty święte w prawie Katolickich Kościołów Wschodnich*, Lublin 1979, 30-37; zob. DKW 13.

Mimo tych różnic w sprawowaniu tego sakramentu w obydwu Kościołach, Komisja Mieszana w dokumencie z Monachium podkreśla, że bierzmowanie należy przede wszystkim rozumieć jako namaszczenie Duchem Świętym, „przez chrzest i bierzmowanie bowiem członki Chrystusa są namaszczone przez Ducha i wszczępione w Chrystusa”¹⁴ Namaszczenie Duchem Świętym wzmacnia i rozwija w bierzmowanym dary Ducha, uzdalniając wierzącego do pokonywania przeszkód stojących na drodze wiodącej ku Chrystusowi. Jest także potwierdzeniem wszczępienia w Ciało Chrystusa, które dokonało się na chrzcie. Dzięki niemu bierzmowany otrzymuje moc od Boga, by wyznawał odważnie wiarę i szedł za Chrystusem żyjącym w Kościele. Bierzmowanie w końcu jest włączeniem we wspólnotę eucharystyczną. Wyciska ono swoistą duchową i niezatartą pieczęć na duszy, będącą znakiem uprawniającym do brania w pełni aktywnego udziału w życiu Kościoła.

2. Znak namaszczenia Duchem

W dokumentach dialogu katolicko-prawosławnego podkreślono, że sakrament bierzmowania należy treściowo, a w Kościele prawosławnym również liturgicznie, do sakramentu chrztu. Ma jednak w ramach inicjacji chrześcijańskiej specyficzne znaczenie. W sakramencie tym wyraźnie podkreślony jest pentekostalny wymiar daru zbawienia. Dlatego może on być nazwany sakramentem Ducha Świętego. Staje się sakramentalną Pięćdziesiątnicą Kościoła lokalnego oraz poszczególnego chrześcijanina. Nie oznacza to, że tylko w tym sakramencie można otrzymać pełnię daru Ducha. Wszystkie sakramenty są sakramentami Chrystusa i Ducha Świętego¹⁵ Bierzmowanie w najbardziej wyraźny sposób staje się celebracją daru Ducha.

Komisja Mieszana zwraca uwagę na fakt, że liturgiczny obrzęd bierzmowania wskazuje wyraźnie na jego sens chrystologiczny i pneumatologiczny. Bierzmowanie bądź chryzmacja przez biskupa na Zachodzie, a prezbitera na Wschodzie, w czasie nieobecności biskupa, za pośrednictwem nałożenia rąk i namaszczenia krzyżmem świętym lub za pomocą jednej z tych dwóch czynności, ukazuje w sposób szczególny dynamiczny wymiar tego sakramentu¹⁶ Namaszczenie jest symbolem daru Ducha Świętego. Jest to jednak symbolika wielowymiarowa. Namaszczeni krzyżmem stają się podobni do Chrystusa, mają

¹⁴ Mon I, 4b.

¹⁵ Por. „Sakramenty są darem i łaską Ducha Świętego w Jezusie Chrystusie, w Kościele. W sposób bardzo zwięzły zostało to wyrażone w prawosławnym hymnie Pięćdziesiątnicy: «Duch Święty jest sprawcą każdego daru. On wzbudza prorocтва. On uświęca kapłanów. On nieuczonych uczy mądrości. Z rybaków czyni teologów i utrzymuje w jedności cały Kościół»”, Ba 15. Por. A. SKOWRONEK, *Sakramenty wiary. Spotkanie z Chrystusem w Kościele. W profilu ekumenicznym*, t. 1, *Sakramenty w ogólności. Chrzest. Bierzmowanie*, Włocławek 1995, 217-218.

¹⁶ Por. Ba 40-43.

być Jego ikonami w świecie. Św. Efrem Syryjczyk stwierdza, że sama nazwa oleju podobna jest do imienia Chrystusa, ponieważ imię to od Niego pochodzi. Olej jest cieniem imienia Chrystusa. Z drugiej strony podkreśla on, iż olej jest jakby przyjacielem Ducha Świętego i Jego sługą, zapowiada Go i towarzyszy Mu ponieważ w sposób widzialny ciało człowieka zostaje namaszczone krzyżem, dusza jednak Duchem Świętym. Namaszczenie sprawia, że uczestnicząc w tajemnicy Chrystusa – Namaszczonego – stajemy się tym samym nosicielami Ducha – *pneumatophóroi*¹⁷ Poświęcenie krzyżma świętego dokonywane jest w Wielki Czwartek przez biskupa, co podkreśla wielkość tego wydarzenia: olej nie jest narzędziem, ale nosicielem Ducha objawiającego Chrystusa. W epiklezie analogicznej do epiklezy eucharystycznej biskup prosi Ojca o zesłanie Ducha i Jego zstąpienie. „Przez epiklezę oliwa staje się «charyzmatem Chrystusa udzielającego Ducha Świętego przez obecność Bóstwa» (św. Cyryl Jerozolimski, *Katecheza*)”¹⁸ Bierzmowanie, jak podkreśla to dokument z Bari, jest więc pentekostalnym dopełnieniem Paschy chrztu, które ma przedłużać się nieustannie w procesie duchowego wzrostu i wewnętrznej przemiany ochrzczonego¹⁹ Kto przyjmuje dar Ducha, wchodzi we wspólnotę życia z Chrystusem i staje się Jego naśladowcą. Pieczęć Ducha Świętego jest równocześnie upodobnieniem się do Chrystusa namaszczonego przez tego samego Ducha²⁰ Namaszczenie jest symbolem uczestnictwa w Duchu Świętym. Dlatego bierzmowanie wciela ochrzczonego w człowieczeństwo Chrystusowe i czyni go otwartym na dar uświęcenia. Jest bezpośrednim waniem i wszczęciem łaski Bożej w serce człowieka²¹

3. Potwierdzenie wszczęcia w Ciało Chrystusa

W dokumentach dialogu katolicko-prawosławnego podkreśla się wewnętrzny związek chrztu z bierzmowaniem. W zasadzie sam chrzest wystarcza do tego, aby dokonało się przejście człowieka ze śmierci i grzechu do nowego życia w Chrystusie. Tradycja Kościoła nie poszła jednak drogą minimalizmu sakramentalnego. W paschalny dynamizm zbawienia włączyła również bierzmowanie z niezwykle wymownym symbolem namaszczenia. Bierzmowanie przypieczętowanie proces wewnętrzny uświęcenia człowieka przez Ducha Świętego²²

¹⁷ Por. W. HRYNIEWICZ, *Nasza Pascha z Chrystusem*, 312; KKK 1293-1294.

¹⁸ P. EVDOKIMOV, *Prawosławie*, tł. J. Klinger, Warszawa 1964, 312; por. K. STANIECKI, *Po-sługiwania Ludu Bożego. Studium z zakresu nowszej rosyjskiej teologii prawosławnej*, Opole 1996, 27; KKK 1297-1300.

¹⁹ Por. Ba 37.

²⁰ „Przez chrzest i bierzmowanie bowiem członki Chrystusa są namaszczone przez Ducha, wszczęte w Chrystusa”, Mon I, 4b; por. KKK 1295-1296; MOKRZYCKI, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, 305-306.

²¹ Por. G. I. MANTZARIDIS, *Przebóstwienie człowieka. Nauka świętego Grzegorza Palamasza w świetle tradycji prawosławnej*, tł. I. Czaczkowska, Lublin 1997, 49.

²² Zob. Mon I, 4; Ba 37; por. W. HRYNIEWICZ, *Nasza Pascha z Chrystusem*, 308; DV 25.

Chrzest i Eucharystia są uważane w tradycji chrześcijańskiej za sakramenty główne. W porównaniu z nimi pozostałe sakramenty pozostają w pewnej zależności wobec nich. Odnosi się to również do bierzmowania, które swoim znaczeniem i rangą nigdy nie dorównuje sakramentowi chrztu. Teologii bierzmowania w wymiarze pneumatologicznym nie można było rozwinąć bez odniesienia do paschalnej teologii chrztu. Teologia bierzmowania pozostaje niejako pochodną i dopełnieniem teologii chrztu²³. Dlatego zbawczego działania bierzmowania nie można całkowicie oddzielić od działania chrztu. Zarówno chrzest, jak i bierzmowanie wszczepiają wierzącego w mistyczne Ciało Chrystusa. To, czego dokonuje bierzmowanie, dokonano się już w czasie chrztu i w nim zostało zapoczątkowane. Bierzmowanie niejako utwierdza paschalny dynamizm chrztu, który ma przenieść życie ludzkie od początku do końca²⁴.

Przez sakrament bierzmowania ochrzczony zostaje wprowadzony w apostołską wspólnotę Kościoła i uzdolniony przez Ducha Świętego do spełnienia jego misji. Bardziej niż chrzest bierzmowanie ukazuje eklezjalny wymiar sakramentu jako uczestnictwa ochrzczonego w zbawczej misji Chrystusa – Króla, Kapłana i Proroka²⁵. Chrzest stanowi początek życia w Kościele, bierzmowanie jest potwierdzeniem i rozwinięciem, tego co zostało już zapoczątkowane przez chrzest. Uzdalnia chrześcijanina do świadczenia o Chrystusie. W sakramencie bierzmowania Duch Święty uzdalnia wierzącego do składania całym swoim życiem chrześcijańskiego świadectwa. Toteż bierzmowanie określić można mianem sakramentu odpowiedzialnego wejścia w misyjne i apostołskie życie Kościoła, zapoczątkowane we chrzcie. Dar Ducha wciela i potwierdza wszczęcie w Ciało Chrystusa, nakładając obowiązek świadczenia o Chrystusie. Nowość takiego życia związana jest z Pięćdziesiątnicą, której sakramentalnym i liturgicznym wyrazem jest bierzmowanie. Skłania ono ustawicznie do tego, aby żyć i działać na miarę udzielonych darów Ducha. Jest znakiem dojrzałości wewnętrznej, zobowiązującym i uzdalniającym do pójścia drogą Chrystusa i Jego świętych. Jest to przede wszystkim droga apostołatu i powszechnego kapłaństwa, którego podstawą jest chrzest²⁶. Sam ryt liturgiczny bierzmowania, rozwinięty w Kościele zachodnim, zbliża tenże sakrament do sakramentu święceń²⁷. Nadaje to bierzmowaniu charakter kapłański, ponieważ poprzez nie w sposób pełny każdy ochrzczony zostaje włączony do królewskiego kapłaństwa, narodu świętego, ludu Bogu na własność przeznaczonego (1P 2,9). Dlatego ochrzczeni i bierzmowani powołani są do aktywnego uczestnictwa w sprawowaniu sakramentów wraz z kapłanem oraz do głoszenia Ewangelii.

²³ Por. W. HRYNIEWICZ, *Nasza Pascha z Chrystusem*, 308.

²⁴ Por. W. HANC, *Ekumeniczny wymiar sakramentów chrześcijańskiej inicjacji. Studium ekumeniczne*, Włocławek 2003, 111-113.

²⁵ Zob. W. HRYNIEWICZ, *Nasza Pascha z Chrystusem*, 315; KKK 1285.

²⁶ Por. DA 3; P. EVDOKIMOV, *Prawosławie*, 313, 316.

²⁷ Por. W. HRYNIEWICZ, *Nasza Pascha z Chrystusem*, 316; K. STANIECKI, *Posługiwanie Ludu Bożego*, 22.

Katolicko-Prawosławna Komisja Mieszana wskazuje, że przez sakrament bierzmowania ochrzczony staje się w sposób doskonalszy członkiem Kościoła, w którym jest obecny i działa Duch Święty, udzielający różnych darów dla dobra wspólnego. Bierzmowanie ściśle wiąże z Kościołem, nie tylko lokalnym, ale dzięki posłudze biskupa, łączy bierzmowanego z Kościołem powszechnym. Kościół ten reprezentowany jest na danym terytorium jako wspólnota odrodzonych przez chrzest i bierzmowanie gromadząca się na wspólnej Eucharystii²⁸ W dokumencie z Monachium czytamy: „Kościół staje się tym, do czego jest wezwany przez chrzest i bierzmowanie. Przez uczestnictwo w Ciele i Krwi Chrystusa wierni wzrastają w tym tajemniczym przeobstwieciu, w którym dopełnia się ich przebywanie w Synu i Ojcu, przez Ducha”²⁹ Bierzmowanie zatem tworzy szczególną więź z Kościołem, dopełniając w ten sposób proces włączenia chrześcijanina w Kościół przez chrzest. Bierzmowanie wyciska na duszy człowieka niezniszczalny znak, zwany charakterem sakramentalnym. Jest on podstawą uprawnień i obowiązków w Kościele³⁰ Wprowadza do wnętrza społeczności wierzących, czyniąc ich uczestnikami Pięćdziesiątnicy, której błogosławieństwo zostało udzielone nie jednostce, ale całej społeczności. Jest darem Ducha Świętego, który gromadzi w jedności Kościoła całą różnorodność powołań i zadań³¹

4. Włączenie w eucharystyczną wspólnotę

Bierzmowanie jest sakramentem dopełnienia paschalnej tajemnicy chrztu, ogniwem pomiędzy chrztem i Eucharystią. Chrzest i bierzmowanie z istoty swojej włączają chrześcijanina we wspólnotę Eucharystii, która jest najpełniejszym sakramentem Paschy Chrystusa³² Uczestnictwo w Eucharystii niejako wieńczy chrzest i bierzmowanie. Sakramenty te wprowadzając do Kościoła, służą przede wszystkim jako przygotowanie do uczestnictwa w Eucharystii³³ W niej realizuje się w pełni to, co otrzymało się przez chrzest i bierzmowanie, to znaczy przynależność do Kościoła. Tu dostrzega się ścisły związek bierzmowania z Eucharystią, uczestnictwo każdego chrześcijanina w potrójnej godności mesjańskiej: królewskiej, kapłańskiej i prorockiej.

²⁸ Por. KK 28; KKK 1303; K. STANIECKI, *Postugiwanie Ludu Bożego*, 79; A. KOKOSZKA, *Zobowiązujące znaki taski. Sakramentologia moralna*, t. 1, Tarnów 1995, 112.

²⁹ Mon I, 4b.

³⁰ Por. KK 11; 30-31; KKK 1304-1305; S. BULGAKOW, *Prawosławie*, 129; K. STANIECKI, *Postugiwanie Ludu Bożego*, 26.

³¹ Por. W. HRYNIEWICZ, *Kościół siostrzane*, 138; TENŻE, *Sakrament Paschy i Pięćdziesiątnicy. Tajemnica Eucharystii w świetle dialogu katolicko-prawosławnego*, w: *Eucharystia i poślannictwo*, red. L. GÓRKA, W. HRYNIEWICZ, Warszawa 1987, 52; K. STANIECKI, *Postugiwanie Ludu Bożego*, 25.

³² Por. W. HRYNIEWICZ, *Kościół siostrzane*, 178.

³³ Por. Mon II, 1; III, 1; Ba 17; 39-44.

Komisja Mieszana w dokumencie z Bari wskazuje, że „bierzmowanie jest darem Ducha Świętego udzielonym ochrzczoneму jako dar osobisty”³⁴ Wyraża się to przez podejmowanie przynależnych wierzącemu funkcji liturgicznych, przez modlitwę oraz konkretne czyny apostołskie, dla których impulsem staje się uczestnictwo w Eucharystii, wreszcie, przez poddawanie różnych dziedzin życia wymaganiom Ewangelii, co wyraża się w wolności od wszelkiego przywiązania do grzechu. Konsekwencją owego ściślejszego zjednoczenia ochrzczonego z Chrystusem, dokonującego się w sakramencie bierzmowania, jest to, że również Pan „za pośrednictwem wiernych świeckich pragnie rozszerzać królestwo swoje, mianowicie królestwo prawdy i życia, królestwo świętości i łaski, królestwo sprawiedliwości, miłości i pokoju”³⁵

Uczestnicząc w kapłańskiej funkcji Chrystusa, bierzmowany łączy w Eucharystii ofiarę własnego życia, pracy, cierpienia, przeżywaną „w Duchu”, z ofiarą Chrystusa³⁶ Orygenes bardzo jasno ukazuje łaskę namaszczenia i kapłańską ofiarę z całego życia składaną przez wiernych jako jedno. Podkreśla, że wszyscy, którzy zostali przesiąknięci namaszczeniem świętego krzyżma, stali się kapłanami³⁷ To Duch Święty sprawia, że życie bierzmowanego staje się życiem w Chrystusie i w Duchu (Rz 8,1-10; Ga 5,24-25; 6,1; Ef 4,30). To On upodabnia poprzez sakrament bierzmowania chrześcijanina do Chrystusa, sprawiając, że jego życie staje się naśladowaniem miłości i posłuszeństwa Jezusa względem Ojca oraz duchową ofiarą miłą Bogu (Rz 12,1; 1P 2,5). Kapłaństwo wiernych najpełniej wyraża się podczas sprawowanej Eucharystii w momencie współofiarywania wraz z kapłanem samych siebie, by „z każdym dniem doskonalili się w zjednoczeniu z Bogiem i wzajemnie z sobą, aby w końcu Bóg był wszystkim we wszystkich”³⁸

Bierzmowany jako uczestnik proroczej misji Chrystusa w pełniejszy sposób rozszyfrowuje i zapowiada wolę Boga. Prorokiem nazywa Biblia człowieka mówiącego w imieniu Boga, obwieszczającego Jego wolę, odstawiającego przed innymi zbawczy zamysł Pana. W tym ujęciu bierzmowany zostaje obdarzony przez Ducha zmysłem wiary i łaską słowa, by móc głębiej wnikać w Boże objawienie. Wyznając swą wiarę, staje się zdolny do tego, aby ujawniać moc Ewangelii w życiu codziennym. Oto godność proroka: być tym, który przez swe życie, przez to, co w nim już jest, zapowiada Tego, który nadchodzi³⁹

Uczestnictwo poprzez sakrament bierzmowania każdego chrześcijanina w potrójnej godności mesjańskiej Chrystusa, wskazuje na ściśły związek tego sakramentu z Eucharystią. W tym ujęciu bierzmowanie jest znakiem dojrzałości

³⁴ Ba 37.

³⁵ KK 36; por. *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, red. J. KUDASIEWICZ, Warszawa 1981, 176; P. EVDOKIMOV, *Prawosławie*, 319.

³⁶ Por. KK 34.

³⁷ Zob. P. EVDOKIMOV, *Prawosławie*, 320.

³⁸ KL 48.

³⁹ Por. KK 35.

wewnętrznej, zobowiązującym i uzdalniającym każdego wierzącego do świadomego i aktywnego uczestnictwa w misterium Eucharystii⁴⁰

W dokumencie z Bari podkreślono fakt wzajemnego uznawania sakramentu bierzmowania przez obydwie Kościoły. Zaznaczono jednak, że istnieją rozbieżności w praktyce udzielania tego sakramentu⁴¹. W Kościele zachodnim oddzielono bierzmowanie od chrztu i Eucharystii, a tym samym liturgiczny i teologiczny status tego sakramentu nabrał cech pewnej autonomii. Stał się on sakramentem chrześcijańskiej dojrzałości i pełni daru Ducha Świętego. Zastrzegając bierzmowanie biskupowi, tradycja łacińska podkreśla w ten sposób szczególną więź bierzmowanego z Kościołem, którego jedność powierzona jest specjalnej trosce biskupa. Bierzmowanie dopełnia w ten sposób proces włączenia chrześcijanina w Kościół. Oddzielając od siebie chrzest i bierzmowanie, praktyka Kościoła zachodniego ukazała w tym ostatnim osobiste potwierdzenie dojrzałości ochrzczonego w wyznawaniu swojej wiary, która zobowiązuje do pójścia drogą Chrystusa.

W Kościele wschodnim bierzmowanie stanowi integralną część liturgii chrzcielnej. Przy udzielaniu chrztu kapłan udziela także sakramentu bierzmowania. Chrzcząc wie, że do chrztu przynależy *Hagion Myron* i pieczęć Ducha Świętego. Bierzmowanie jest sakramentalną pieczęcią daru Ducha Świętego, dopełniającą chrzest⁴². Zasadnicza trudność strony prawosławnej w ocenie praktyki zachodniej polega nie tyle na czasowym oddzieleniu poszczególnych sakramentów inicjacji, ile na odwróceniu kolejności ich udzielania. Kościół prawosławny podkreśla, że Eucharystia jest uwieńczeniem inicjacji chrześcijańskiej. Bez bierzmowania ochrzczonego nie jest jeszcze w pełni chrześcijaninem⁴³.

Mimo tych różnic, w dokumentach dialogu katolicko-prawosławnego wskazuje się, że jedna i druga praktyka podkreśla zasadniczą prawdę chrześcijańską, iż bierzmowanie jest wyznaniem wiary w Ducha Świętego jako źródła życia i jedności Kościoła⁴⁴. Wiara ta wyznacza właściwe spojrzenie dla oceny istniejących rozbieżności co do sposobu udzielania tego sakramentu.

W dokumentach dialogu katolicko-prawosławnego sakrament bierzmowania jest rozpatrywany w ścisłym związku z sakramentem chrztu. Inicjacja chrześcijańska według dokumentu z Bari stanowi jedną niepodzielną całość. W tym ujęciu bierzmowanie jest uwieńczeniem chrztu, a sakrament Eucharystii dopełnieniem ich obydwu⁴⁵. Sakramenty te włączają wierzącego w tajemnicę paschalną Chry-

⁴⁰ Por. W. HRYNIEWICZ, *Nasza Pascha z Chrystusem*, 315-316.

⁴¹ „Na Wschodzie zachowano jedność w czasie liturgicznej celebracji trzech sakramentów, podkreślając w ten sposób jedność dzieła Ducha Świętego oraz pełnię włączenia dziecka w sakramentalne życie Kościoła. Na Zachodzie często wolano odkładać bierzmowanie po to, aby utrzymać kontakt ochrzczonego z biskupem. Zazwyczaj nie upoważniano kapłanów do udzielania bierzmowania”, Ba 48. Zob. także Ba 51-52.

⁴² Zob. W. HRYNIEWICZ, *Nasza Pascha z Chrystusem*, 320.

⁴³ Por. Ba 51-53; W. HRYNIEWICZ, *Kościół siostrzane*, 136.

⁴⁴ Por. Ba 15-16; 25.

⁴⁵ Zob. *tamże*, 37.

stusa i tworzą Kościół, nadając mu określoną strukturę. Chrzest oznacza przejście razem z Chrystusem ze śmierci grzechu do nowego życia oraz do wspólnoty Kościoła. Bierzmowanie daje udział w wydarzeniu zesłania Ducha Świętego. Jest to sakrament Ducha, potwierdzający wszczęcie ochrzczonego w Ciało Chrystusa, w którym bierzmowany ma spełniać posłannictwo właściwe całemu ludowi Bożemu. Przez bierzmowanie ochrzczonego staje się w doskonalszy sposób członkiem Kościoła, w którym jest obecny i działa Duch Święty, udzielający różnych darów dla wspólnego dobra⁴⁶ W dokumencie z Monachium podkreślono, że wszczęcie w Kościół w najpełniejszy sposób uwidocznia się w Eucharystii, w której wszystkie sakramenty się spełniają i do której zmiierzają, ponieważ „wszystko rozpoczyna się (...) w Eucharystii”⁴⁷. Przystępując do Stołu Pańskiego, bierzmowany najdoskonalej jednoczy się z Chrystusem i potwierdza przymierze zawarte z Bogiem we chrzcie. Wśród różnic istniejących w praktyce sprawowania tego sakramentu w Kościołach siostrzanych, w dokumencie z Bari zwrócono uwagę na fakt, że sakrament bierzmowania powinien być udzielany po uprzednim udzieleniu sakramentu chrztu. Podkreślono także, że w Kościele zachodnim udziela się Eucharystii ochrzczonego, którzy jeszcze nie przystąpili do sakramentu bierzmowania⁴⁸ Wskazane tu różnice wzywają do pogłębionej refleksji teologicznej i pastoralnej związanej praktyką sprawowania tego sakramentu w odniesieniu do wewnętrznej integralności sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. Model sprawowania tych sakramentów w trakcie jednej złożonej celebracji liturgicznej pozostaje ideałem dla obydwu Kościołów⁴⁹ Choć między Kościołem prawosławnym a Kościołem katolickim istnieją rozbieżności co do praktyki udzielania sakramentów chrześcijańskiego wtajemniczenia, to zgodnie z regułą Soboru Konstantynopolińskiego (879-880)⁵⁰ nie zmienia to faktu, że istnieje między nimi pełna zgodność co do rozumienia istoty sakramentów.

⁴⁶ Por. KK 11.

⁴⁷ Mon II, 2.

⁴⁸ Zob. Ba 48; 51-52.

⁴⁹ Zob. *tamże*, 46.

⁵⁰ Ἐκασ θρόνος ἔχεν ἀρχαῖά τινα παρασεσμένα ἔθη. καὶ οὐ χρῆ περι τούτων ὠρὸς ἀλλήλους σιαφιλονεικεῖν, καὶ ἐρίζειν. φυλάττει μὲν γὰρ ἡ τῶν Πωμαίων ἐκκλησία τὰ ἔθη αὐτῆς, καὶ ὠροσηκόν εἰσι. φυλάττει σὲ καὶ ἡ Κωνσταντινουπολιτῶν ἐκκλησία ἰσιὰ τινα ἔθη ἄνωθεν παραλαβοῦσα· ὡσαύτως καὶ οἱ τῆς ἀνατολῆς θρόνοι. *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, t. XVII, ed. J.D. MANSI, Paris 1899-1927, 489; „Sobór Konstantynopoliński, celebrowany razem przez obydwu Kościoły w 879-880 roku ustalił, że każda stolica zachowa dawne zwyczaje swojej tradycji: Kościół rzymski zachowa zwyczaje sobie właściwe, Kościół konstantynopoliński swoje, podobnie zresztą inne stolice wschodnie”, Ba 53.

Gesalbt durch den Heiligen Geist. Zur katholisch-orthodoxen Vereinbarung um die Firmung

Zusammenfassung

Zu einem der wesentlichsten Bereiche der doktrinären katholisch-orthodoxen Vereinbarungen gehören die heiligen Sakramente. In der ältesten christlichen Tradition wurde von der Taufe der Ritus, in dem Neubekehrten der Heilige Geist erteilt wurde, deutlich unterschieden. Tertullian schreibt, dass man nach der Taufe und der Salbung, von der sie begleitet wurde, Hand auf den Kopf des Konfirmanden auflegte, um durch den Segensspruch den Heiligen Geist einzuladen und aufzurufen. Er nennt auch drei Sakramente die zu der christlichen Einweihung gehören, und dabei weist er darauf hin, dass der Katechumene „mit Wasser gekennzeichnet“, „mit dem Geist bedeckt“ und durch „die Eucharistie zum Leben erweckt“ wird. Dadurch hebt er die Tatsache der integralen Spendung der Sakramente der christlichen Einweihung hervor. Die Katholisch-Orthodoxe Kommission zum Theologischen Dialog unterstrich, dass bis zum heutigen Tag die Theologie und die Praxis der orthodoxen Kirche an die vorstehend dargestellte Vorstellung der Sakramente der christlichen Einweihung anknüpft. Obwohl sich im Kreise des westlichen Christentums aus seelsorgerischen Gründen die Praxis der Spendung der Firmung mit der Zeit änderte, sollte der Grundsatz, nach dem man die Sakramente in der ursprünglichen Folgerichtigkeit: Taufe, Firmung, Eucharistie gleichzeitig spendet, zur Regel gemacht werden.